

Länsstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
010-2248467
raoul.h.hjartstrom@lansstyrelsen.se

BESLUT

Datum
2019-12-18

Diarienummer
432-4006-2019

Kumla kommun
samhallsbyggnad@kumla.se

Byggnadsminnesförklaring av Stenhyvleriverksta- den, Trilobiten och Huvudkontoret i Hällabrottet, Hällabrottet 2:19, 2:15 och Bysta 1:5, Kumla socken och kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, Stenhyvleriverkstaden, Trilobiten och Huvudkontoret i Hällabrottet, Hällabrottet 2:19 och Bysta 1:5 i Kumla socken och kommun för byggnadsminne.

Med stöd av 3 kap. 2 § KML meddelar Länsstyrelsen samtidigt följande *skyddsbestämmelser*.

Byggnadsminnet omfattar de med skraffering markerade byggnaderna på bifogade karta.

- Byggnaderna 1-3 får inte rivras eller flyttas
- Byggnaderna 1-3 får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd
- I de rum i byggnad 1 som markeras med kryss på bilagda planritning (bilaga 2) får planlösningen inte förändras
- I de rum i byggnad 1 som markeras med kryss på bilagda planritningar (bilaga 3) får fast ursprunglig inredning inte tas bort, flyttas eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Till fast inredning räknas bl. a. golv, tak, trappor, trappräcken, fast monterade belysningsarmaturer, fast

2019-12-18

432-4006-2019

konstnärlig utsmyckning, eldstäder, tak, lister, paneler, dörrar, fönster, fönsterbänkar, dörr- och fönsterfoder.

- I entréhallen på byggnad 3 får bröstningen och kolonnerna av marmor inte tas bort eller förändras. Den del av marmorgolvet som avgränsats och markerats med kryss på bilagda planritning (bilaga 4) får inte tas bort eller förändras
- För övrig byggnad, 4, gäller bestämmelsen; byggnad får inte till sin exteriör förändras utan Länsstyrelsens tillstånd.
- Det med heldragen röd linje markerade området får inte ytterligare byggas eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Området ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets kulturhistoriska värde inte minskas.
- Vård - och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadsminnets kulturhistoriska värde.

Upplysningar:

Länsstyrelsen lämnar råd om underhållet av byggnadsminnet.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap. 21 § KML gäller beslut enligt 3 kap. 1 § samma lag omedelbart.

Beskrivning av ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring har väckts av Kumla kommun (nedan kallad Kommunen) som också är ägare till byggnaderna. Samråd om byggnadsminnesförklaringen och utformningen av skyddsbestämmelserna har under sommaren och hösten 2019 skett mellan Länsstyrelsen och kommunen.

Historik

Yxhult - Ytong

Företaget Yxhults stenhuggeri AB, bytte namn till Ytong AB år 1955. År 1973 bytte man sedan tillbaka till Yxhult AB. "Yxhultbolaget" och "Yxhult" används här genomgående som namn på bolaget.

Företaget skapas och växer

Yxhults stenhuggeri AB bildades år 1879, namnet kommer från gården Yxhult i Kumla socken. Bolaget förvärvade egendomarna Yxhult och Hällabrottet, och ägnade sig i första hand åt kalkbränning och bearbetning av sten. Det var verksamheter som då sedan länge hade pågått i de trakterna. Hällabrottet tillhörde de områden i Närke som Gustav Vasa testamenterade till sin son Karl, hertig Karl. Kalkugnarna och stenhuggeriet i Hällabrottet var viktiga tillgångar vid de stora ombyggnadsarbetena på Örebro slott som han drev under slutet av 1500-talet och början av 1600-talet.

Kalkstensbrytningen i Hällabrottet beskrivs också av landshövdingen Adolph Mörner i hans "Oeconomisk beskrifning öfver Nerike" från år 1762. Torpare gjorde sig då goda förtjänster genom att hugga kalksten till byggnadsdetaljer som t.ex. trappsteg, och grav- och kvarnstenar.

Under 1700- och 1800-talen utarrenderades kronobrottet Hällabrottet under flera perioder. Hallsbergs och Kumla församlingar arrenderade brottet under åren 1818 – 1827. Kalk och byggnadssten behövdes för att bygga om Hallsberg kyrka, och för att bygga den nya stora kyrkobyggnaden i Kumla.

1830-talet innebar stora förändringar för verksamheten i Hällabrottet. Conrad Adlers arrenderade först Hällabrottet, men köpte år 1830 större delen av Hällabrottets allmänning. År 1840 köpte han kronoskattehemmanet Norra Yxhult, och några år senare kronoskattehemmanet södra Yxhult. Han blev genom dessa förvärv en av de största markägarna i Kumla.

Conrad Adlers och hans släkt kom sedan ända fram till år 1910 att vara verksam i det företag som han startade. Gustaf Adlers, son till Conrad, fick år 1864 en beställning på tre fönster i gotisk stil till Nikolaikyrkan i Örebro. Det var lektor Adolf Kjellström i Örebro som gjorde beställningen, han var ansvarig för den stora restaureringen av Nikolaikyrkan som gjordes under de sista trettio åren av 1800-talet. Kjellström var en pionjär i Sverige när det gällde att bygga med natursten, främst kalksten, och han kom att få stor betydelse för det sena 1800-talets arkitekturutveckling i Sverige. Det blev för honom också inledningen till ett långvarigt samarbete med Adlers och Yxhult.

Det var Gustaf Adlers som år 1879 tog initiativ till att bilda AB Yxhult Stenhuggeri. Bolagsbildningen skapade förutsättningar för att göra nödvändiga investeringar för att rationalisera verksamheten. Lönsamheten hade sjunkit till en mycket låg nivå. Företaget byggdes ut och delar av tillverkningen mekaniserades. En viktig del av moderniseringen var den nya byggnad som uppfördes år 1879 för att inrymma en hyvelverkstad. Den byggdes till under 1880- och 1890-talen för att bl.a. inrymma ritkontor och bildhuggerverkstad. Den idag bevarade "Stenhyveleriverkstaden" är huvuddelen i den verkstadsanläggning som då byggdes upp.

Egen järnväg

En viktig investering som gjordes var att bygga en järnväg mellan Yxhult och Kumla för att underlätta de tunga transporterna. Järnvägen invigdes år 1883, och anslöts till Västra stambanan genom linjen Örebro – Hallsberg. Järnvägen var en förutsättning för att kunna distribuera företagets produkter på ett effektivt sätt, och att kunna svara mot en starkt ökande efterfrågan på natursten inom byggandet i hela landet.

Yxhult i Stockholm

Adlers omfattande investeringar byggde till stor del på det sena 1800-talets mycket intensiva byggande i Stockholm. Bostadsbristen var stor, och fler större offentliga byggnader uppfördes också i huvudstaden. Arkitekturidealen förändrades, och de yngre och tongivande arkitekterna övergick till att använda natursten för fasaderna och deras konstnärliga utsmyckning. Man ville använda ”äkta material”, istället puts och gips. Man lade också mycket stor omsorg på fasadernas utsmyckningar. Yxhult hade här alla förutsättningar att svara mot denna nya marknad, och började under denna period att få många uppdrag. Det handlade ofta om mycket kvalificerade och prestigefyllda uppdrag. I Yxhult fanns inte bara materialet, kalkstenen, där fanns också en samling mycket skickliga stenhuggare. Yxhult kunde därför leverera hantverksmässigt högstående produkter till de krävande byggnadsprojekten i Stockholm. Bland de mer kända byggnaderna kan nämnas Bünsowska huset vid Strandvägen, Nordiska museet, Stockholms elektricitetsverk, Kungliga operan och Hallwylska palatset. Bünsowska huset på Strandvägen i Stockholm, byggt 1888 efter ritningar av Isak Gustaf Clason, en av dåtidens ledande arkitekter, brukar framställas som ett genombrottsverk för den nya arkitektur som slår igenom i Sverige under slutet av 1800-talet. Byggnaden har fasader i tegel och kalksten och tak klätt med Grythytteskiffer.

År 1885 öppnades ett kontor i Stockholm med Gustaf Adlers som chef. Hans son Emil tog då över posten som förvaltare i Yxhult. Företaget behövde finnas på plats i Stockholm för att kunna sköta marknadsföring och service åt kunderna. Man hade lagerutrymmen, verkstad och anställda stenhuggare, som kunde bistå på plats med montering av den beställda kalkstenen. Under 1990-talet bearbetades också italiensk marmor som användes till fasader. Filialen i Stockholm avvecklades år 1912.

Anton Englund

Den mest kände bildhuggaren vid Yxhult var Anton Englund, som var anställd vid bolaget under åren 1883 – 1928. Han hade studerat vid Tekniska aftonskolan i Örebro, där han fick undervisning i modellering och ornamentsritning av lektor Adolf Kjellström. Han ansvarade för ”Ornamentstenhuggeriet”, där han ledde en grupp särskilt utvalda stenhuggare som kallades ornamentstenhuggare. Man gjorde ornament för de mest betydelsefulla uppdragen och byggnaderna. Det var den gruppen som kom att svara för en stor del av de dekorationer i sten som

skapades för fasader och interiören i Stockholm under åren 1880 – 1930. Anton Englunds stora skicklighet var här avgörande för bolagets framgångar. Hans betydelse för Yxhult visar sig genom att han år 1900 var den högst avlönade i företaget näst efter disponenten Emil Adlers.

Expansion

Bolaget utökade verksamheten år 1885 genom inköp av Wilhelmsbergs stenhuggeri och kalkbrott i Askers socken. År 1894 inköptes ett markområde med kalkstensbrott i Lanna, Hidinge socken. Det var i båda fallen mindre lyckosamma affärer, Wilhelmsberg avyttrades år 1915, och Lannafilialen år 1918.

En problematisk tid för Yxhult

En ny epok för Yxhults Stenhuggeri AB inleddes år 1910, då Carl August Carlén blev utsedd till förvaltare. Han hade redan under åren 1903 – 1909 haft en tjänst som bokförare och kassör på bolaget, en befattning som han lämnade på grund av oenighet med förvaltaren Adlers om hur företaget skulle skötas. Han återgick till bolaget på förfrågan från styrelsen och tillträdde förvaltarposten som disponent, och blev år 1913 verkställande direktör. År 1924 hade han också övertagit den ekonomiska kontrollen över företaget. Carlén var född år 1876 och var son till en torpare under fideikomisset Bystad/Brevens Bruk. Carlén fick ta över ansvaret för ett företag med stora ekonomiska problem. Stenhuggeriverksamheten byggde till stor del på manuellt arbete och hade alltför höga driftkostnader. Filialerna i Lanna, Wilhelmsberg och Stockholm gick med förlust. En mycket betydelsefull beställning, leveransen av allt stenmaterial till bygget av Olaus Petri kyrka i Örebro, ledde genom en felkalkyl till en betydande förlust för företaget.

Carlén inledde med att mekanisera stenhuggeriet. Tryckluftsdrivna borrar började användas i stenbrotten, och arbetskostnaderna kunde reduceras med upp till 90%. Verksamheten vid de tre filialerna avvecklades och hela anläggningarna såldes. Men det var den stora efterfrågan på jordbrukskalk som räddade företaget under den svåra tiden under 1910-talet. Efterfrågan på sådan kalk blev mycket stor under första världskriget. Kalken blev betydelsefull som jordförbättringsmedel för att kunna öka produktionen av livsmedel i Sverige, som hade stora försörjningsproblem på grund av kriget. Det var först under 1920-talet som Carlén fick ekonomiska möjligheter att fortsätta med mekaniseringen av stenhuggeriet. Då skaffades slipmaskiner och olika typer av sågar för att bearbeta stenen på ett mer kostnadseffektivt sätt.

Under 1920-talet ökade också efterfrågan på marmor som fasadmateriell, och Yxhult blev en stor importör av italiensk marmor. Bolaget började också senare att bryta marmor. Grön marmor bröts i Brännlyckan, Hammars socken i Närke. År 1934 köpte bolaget marmorbrottet vid Ekeberg i Glanshammar. Den gulvita marmorn från Ekeberg hade då blivit mycket efterfrågad.

Lättbetongen

År 1929 inleddes en ny och viktig epok i Yxhult stenhuggeri AB:s historia. Då utökades produktionen med ett helt nytt byggnadsmaterial, ånghärdad gasbetong,

den kom senare att bli känd under namnet lättbetong. Det stora behovet av bostäder under början av 1900-talet hade skapat en efterfrågan på nya och billigare byggnadsmaterial. Vid Institutionen för byggnadsteknik vid Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, i Stockholm bedrevs forskning kring nya byggnadsmaterial. En av forskarassistenterna vid institutionen var arkitekten Axel Eriksson (1888 – 1961), som kom att bli lättbetongens uppfinnare. Eriksson var engagerad i två forskningsprojekt som ledde fram till produkten ”lufthärdad gasbetong”. Materialet omnämns första gången år 1922 och Eriksson tar patent på produkten. Viss tillverkning skedde, men det fanns tekniska problem med materialet, och Eriksson fortsatte sitt utvecklingsarbete. Han upptäckte att gasbetongen blev mer formstabil genom ånghärdning, och att skifferkalk gav materialet mycket goda egenskaper. Den ånghärdade betongen härdade snabbt till en mycket formstabil produkt. Han gjorde sina experiment och upptäckter under år 1923, och året därefter lämnades patentansökan in för att tillverka ånghärdad gasbetong. Vid AB Borensbergs Kalkindustrier gjordes begränsade försök till produktion, men kapital saknades för en lansering av produkten på marknaden. Det var också en tid av ekonomisk och finansiell instabilitet i landet.

Det dröjde ända till år 1929 innan Yxhult stenhuggeri AB blev det företag som tog upp den kommersiella tillverkningen ånghärdad gasbetong. Carl August Carlén insåg produktens potential, och fördelen att kunna använda bolagets tillgångar av skifferaska och kalksten. Man byggde då en ny fabrik i Hällabrottet för att framställa ånghärdad gasbetong. Produkten fick senare namnet lättbetong, och år 1940 fick lättbetong från Yxhultbolaget produktnamnet Ytong. Ytong var en kombination av Yxhult och betong.

Expansion

Lättbetongen blev snabbt ett mycket uppskattat och efterfrågat byggmaterial, en efterfrågan som kom att vara under ca femtio år. Behovet av nya bostäder var stort i Sverige, trångboddheten skulle byggas bort, och inflyttningen var stor till städer, tätorter och brukssamhällen. Från mitten av 1930-talet fram till mitten av 1960-talet uppfördes nya fabriker över hela landet. År 1947 byggdes ytterligare en fabrik i Hällabrottet i närheten av den första fabriken. År 1942 fick Yxhultbolaget en egen försäljningsorganisation, Yxhults försäljnings AB, med huvudkontor i Stockholm. Kontor fanns också i Malmö, Göteborg, Örebro och Sundsvall.

Lättbetongen fick även stor internationell spridning. År 1945 bildades Ytong International AB som främst arbetade med att bygga upp licenstillverkning av lättbetongen utomlands. År 1948 tecknades det första licensavtalet med Polen. Licenser såldes senare till bl.a. Belgien, Nederländerna, Spanien, Turkiet, Storbritannien och Japan. Den största internationella framgången fick man i Västtyskland. Där kom produktionen igång år 1951, och de flesta fabriker ägdes av det svenska bolaget.

Ytonghus AB

År 1946 skapades Ytonghus AB för att bättre kunna konkurrera med lättbetongprodukter på den trädominerade småhusmarknaden. Bolaget erbjöd

monteringsfärdiga lättbetonghus i byggsatsform. Man utvecklade affärsidén till att erbjuda kompletta byggsystem, och inte enbart byggmaterial.

Ny produkt – kalksandsten

I Kvarntorp, strax öster om Hällabrottet, hade det statligt ägda företaget Svenska Skifferoljebolaget, sedan början av 1940-talet utvunnit olja ur alunskifferfyndigheterna i området. Syftet var att Sveriges tillgång på olja skulle säkerställas under kriget, och att landets behov av olja skulle kunna tillgodoses vid eventuella framtida kriser. År 1965 köpte Yxhultbolaget delar av Skifferoljebolagets industriområde. Skifferoljebolagets verksamhet hade gått dåligt en tid, och verksamheten hade påverkat miljön i området, inte minst den stora askhögen, ”Kvarntorps-högen”. Oljeutvinningen lades ned, och istället byggdes en ny lättbetongfabrik inom Kvarntorpsområdet.

Skifferoljebolaget hade redan under sin tid i Kvarntorp börjat tillverka ett byggnadsmaterial; kalksandsten. Yxhultbolaget tog över produktionen och kalksandstenen från Kvarntorp fick år 1965 namnet ”Mexi”, den hade tidigare kallats ”Kvarntorp Kalksandsten”. Mexistenen blev en stor kommersiell framgång under 1960- och 1970-talen. Användningen nådde sin topp under mitten av 1970-talet, år 1974 tillverkades i Kvarntorp ca 94 miljoner stenar och man hade ca 70 % av marknaden i Sverige.

Naturstenen förblir en profilprodukt

Naturstenen förblev en viktig produkt för bolaget under hela dess verksamhetstid. T.ex. så förvärvades det välkända marmorbruket i Kolmården så sent som år 1969.

1960- och 1970-talen – höjdpunkt och nedgång

Under 1960- och 1970-talen producerade Yxhultbolaget de största mängderna Ytong och Mexisten. Produktionsrekordet speglar tidens stora statliga ekonomiska satsningar på bostadsbyggande i landet. Försäljningen av lättbetong var som störst år 1967. Därefter började nedgången, det uppfördes allt färre flerbostadshus, och nya byggnadsmaterial och nya byggnadstekniker började att konkurrera med lättbetongen. Men det byggdes samtidigt alltfler småhus, vilket gynnade Mexistenen. Efter rekordåret 1974 började dock nedgången även för Mexistenen. Under slutet av 1960-talet och under 1980-talet lades flera lättbetongfabriker ned i Sverige.

Yxhult var år 1994 den sista tillverkaren, sedan man köpt upp Siporex fabrik i Dalby. Yxhultbolaget gick i konkurs år 2004 och fabriken i Kvarntorp lades ned. Tillverkningen av Mexisten hade då redan upphört sedan några år. I och med Yxhultbolagets konkurs upphörde all tillverkning av lättbetong i Sverige.

Företaget bytte namn från Yxhults stenhuggeri AB, till Ytong AB år 1955. År 1973 bytte man till Yxhult AB

Byggnaderna

Stenhyvleriet, Trilobiten och Huvudkontoret, uppfördes av Yxhultbolaget. De är innehållsrika dokument över bolagets verksamhet och utveckling, och har också stora byggnads- och arkitekturhistoriska egenvärden.

Stenhyvleriet uppfördes i samband med att bolaget bildades år 1879, och är den första riktiga fabriksbyggnaden som bolaget byggde. Den har därför ett klart samband med bolagets första storhetsperiod som stenhuggeri. Den period under slutet av 1800-talet, och början av 1900-talet, då Yxhult med sina skickliga stenhuggare, svarade för uppskattningsvis mer än hälften av den skulpturala stenen i huvudstadens/Stockholms nya representativa byggnader.

Framgångarna ledde också till växande behov av lokaler för administration m.fl. funktioner för bolagets verksamhet. Därför uppfördes Trilobiten år 1900, och där fanns bolagets huvudkontor ända fram till att det nya huvudkontoret stod klart år 1957. Från år 1963 användes byggnaden sedan som tjänstemannamäss och brukshotell. Därefter övergick den till att fungera som värdshus och restaurang.

Trilobitens arkitekt är okänd, men byggnaden har ett för tiden karakteristiskt nationalromantiskt formspråk med fasader i kalksten. Den har idag ett tak av skiffer, men äldre bilder visar en byggnad med plåttäckt tak och även takkupor. Skiffertaket tillkom sannolikt i samband med de ombyggnader och reoveringar som gjordes under slutet av 1950-talet och början av 1960-talet. Entréhallen fick då sin nuvarande utformning med Yxhults logotyp i intarsia i marmorgolvet och kolonner och bröstning i marmor.

I byggnadens östra del fanns ursprungligen också en brukshandel, som år 1913 blev en privat handelsbod. Den var därefter en Konsumbutik fram till år 1940, då Konsum flyttade till nybyggda lokaler alldeles intill Stenhyvleribyggnaden. När Konsum hade flyttat gjordes en ombyggnad av Trilobiten. År 1942 flyttades entrén från västra gaveln till den norra fasaden. Kvar på den västra fasaden finns inskriptionen ”Kontor” i kalkstenen, den visar den ursprungliga entréns placering.

Verksamheten växte, och Carl August Carlén lät uppföra Yxhultbolagets nya huvudkontor i Hällabrottet som togs i bruk år 1955. Det fungerade som huvudkontor fram till år 2002, då huvudkontoret flyttades till Kvarntorp. Han anlät den etablerade svenske arkitekten Helge Zimdal för uppdraget. Byggnaden markerar tydligt att det lokala stenhuggeribolaget nu utvecklats till ett betydande företag med internationella förgreningar. Byggnaden hade ursprungligen en förlängning åt söder i en våning, med fasader i oputsad lättbetong. Den har dock rivits, bland annat på grund av byggnadstekniska problem som uppkom till följd av en fasadrenovering med tilläggsisolering.

Byggnaden har ett stramt modernistiskt formspråk med fasader i ljus marmor. Interiören innehåller arbetsrum för direktionen, konferensrum och ett styrelserum. I entréhallen finns ett marmorgolv som utformats av konstnären Bengt Blomqvist (1920 – 2001). Golvet är lagt i intarsia och innehåller 34 olika sorter av marmor. Interiörerna har en stramt representativ karaktär som präglas av påkostade material som marmor och teak. En särskilt helgjuten interiör är styrelserummet, som har teakklädda paneler, och för rummet särskilt utformad möblering och belysning. Byggnaden är i sin helhet mycket lite förändrad sedan den uppfördes.

Huvudkontorets arkitekt

Helge Zimdal (1903 – 2001) var arkitekt och professor i arkitektur vid Chalmers tekniska högskola. Han utbildade sig under 1920-talet vid Kungliga tekniska högskolan och Kungliga konsthögskolan. Vid Stockholmsutställningen år 1930 deltog han med möbler och textilier, delvis i samarbete med Carl Axel Acking. Under åren 1927 – 1951 drev han tillsammans med kurskamraten Nils Ahrbom arkitektkontoret *Ahrbom och Zimdahl*. Ahrbom var under åren 1942 – 1963 professor i arkitektur vid Kungliga tekniska högskolan. Zimdal blev år 1951 professor i arkitektur vid Chalmers tekniska högskola, han tog då bort h:et ur sitt efternamn. Han stannade på professuren fram till år 1970. Ahrbom och Zimdahl är framför allt kända för att ha ritat ett stort antal skolbyggnader i Sverige, t.ex. Flickläroverket vid Sveaplan i Stockholm, 1936. Till deras mer kända verk hör Östergötlands länsmuseum, invigt 1939.

Motivering till beslutet

Som tillverkare av byggnadsmaterial saknar Yxhultbolaget helt motsvarighet i Sverige. Bolaget har genom sina olika produkter satt tydliga spår i vårt lands byggande och byggnadskultur under en period av minst 100 år. Bolagets verksamhet dokumenterar en lång och händelserik period av vårt lands byggande, alltifrån 1800-talets hantverksmässiga byggande med konstnärliga inslag, till efterkrigstidens industrialiserade bostadsproduktion.

Genom sin tillverkning av lättbetong tog bolaget också en plats på den internationella byggmarknaden. Stenhyvleriverkstaden, Trilobiten och Huvudkontoret dokumenterar tydligt bolagets långa verksamhet och välkända produkter. De har också höga byggnads- och arkitekturhistoriska egenvärden.

Huvudkontoret från 1950-talet framstår som en tydlig symbol för bolagets framgångar och position under den tiden. Dess individuella gestaltning, där arkitektur, exklusiva material och konstnärliga inslag förenas, skapar en miljö med få motsvarigheter i landets industri- och arkitekturhistoria.

Mot bakgrund härav finner Länsstyrelsen att Stenhyvleriverkstaden, Trilobiten och Huvudkontoret i Hällabrottet väl fyller kraven i 3 kap. 1 § KML – ”synnerligen högt kulturhistoriskt värde” – och får förklaras för byggnadsminne.

Länsstyrelsen beslutar därför att förklara dessa byggnader som byggnadsminne och meddelar samtidigt erforderliga skyddsbestämmelser.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Av 3 kap. 1 § KML framgår bl.a. att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Enligt 3 kap. 2 § 1 st KML ska länsstyrelsen, när en byggnad förklaras för byggnadsminne,

2019-12-18

432-4006-2019

genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 2 § 2 st KML får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Information

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Maria Larsson med Raoul Hjærtström som fördragande. I den slutliga handläggningen har också Länsjurist Jenny Gånge medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/data-skydd.

Kopia till

Riksantikvarieämbetet
Lantmäterimyndigheten
Örebro Läns Museum

Bilagor

1. Överklagandehänvisning förvaltningsrätten

Bilaga 1

Överklagandehänvisning förvaltningsrätten

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos förvaltningsrätten.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen i Örebro län, 701 86 Örebro. Du kan även skicka in överklagandet via epost till orebro@lansstyrelsen.se.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Vid förenklad delgivning anses du ha tagit del av beslutet två veckor efter att Länsstyrelsen skickade beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades**.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer,
- hur du vill att beslutet ska ändras, samt
- varför du anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- person- eller organisationsnummer,
- telefonnummer där du kan nå dagtid (med undantag för nummer som avser ett hemligt mobilabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det),
- e-postadress, och
- annat som har betydelse för att domstolen ska kunna nå dig.

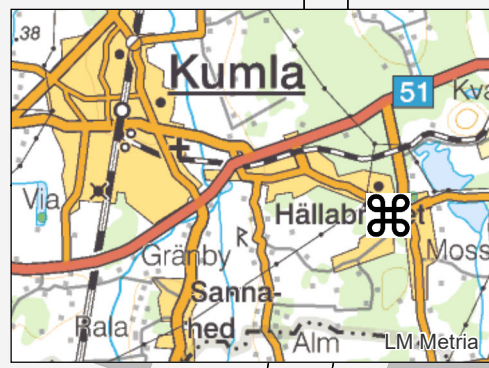
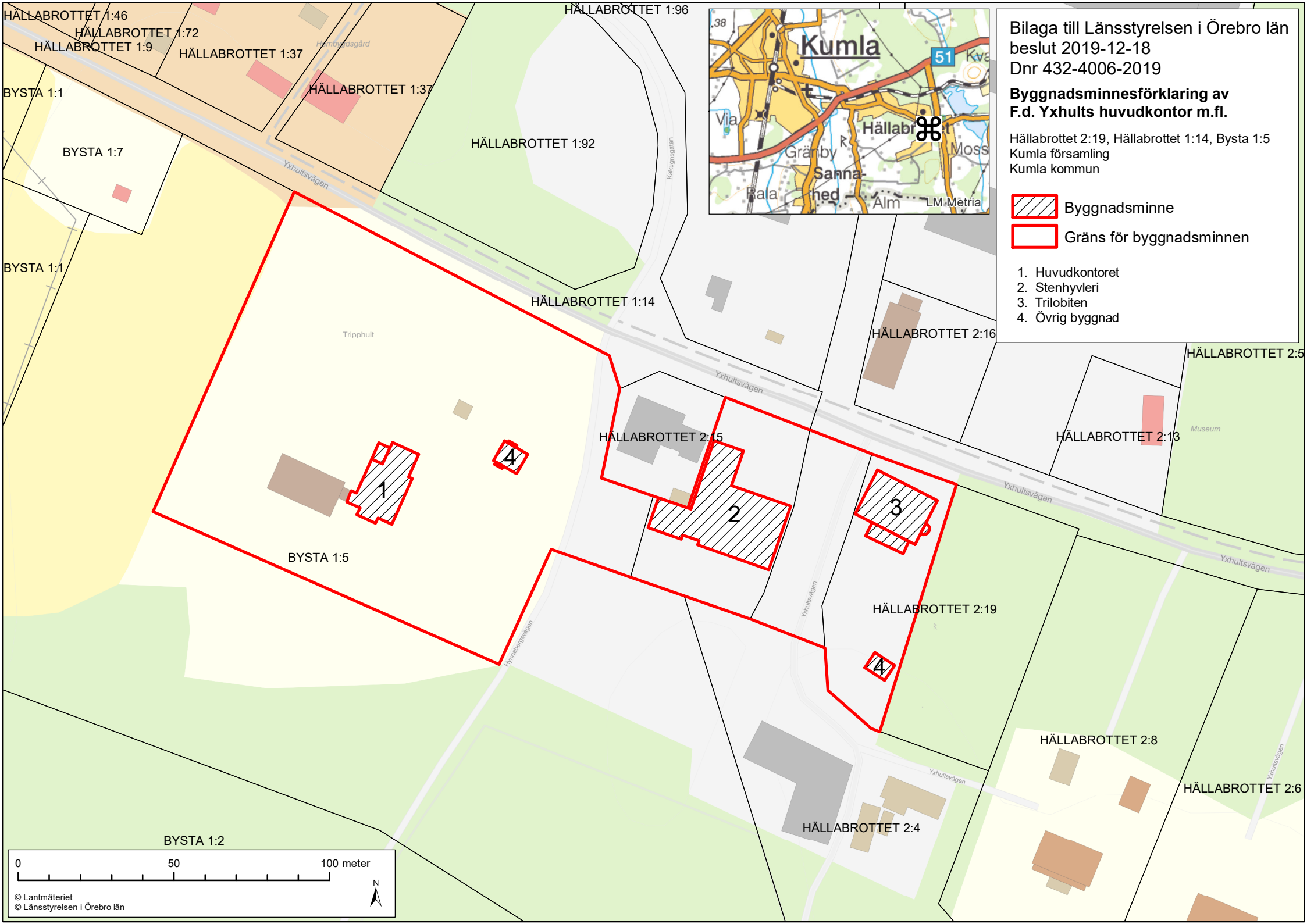
Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelserna, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppges sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta länsstyrelsen via e-post, orebro@lansstyrelsen.se eller via växeltelefonnummer 010-224 80 00. Ange diarienumret för detta ärende. Numret finns uppe till höger på första sidan.

Bilaga till Länsstyrelsen i Örebro län
beslut 2019-12-18
Dnr 432-4006-2019

**Byggnadsminnesförklaring av
F.d. Yxhults huvudkontor m.fl.**

Hållabrottet 2:19, Hållabrottet 1:14, Bysta 1:5
Kumla församling
Kumla kommun

- Byggnadsminne
- Gräns för byggnadsminnen

1. Huvudkontoret
2. Stenhyvleri
3. Trilobiten
4. Övrig byggnad

